

Senzorna deprivacija v zaporih in priporih

Sabina Zgaga¹

Senzorno deprivacijo urejajo tako domači kot tudi mednarodni pravni akti, ki se praviloma izrecno ne opredeljujejo do samega pojava, ki pa ga je mogoče subsumirati pod prepoved mučenja in mučenju sorodnih ravnanj. V okviru mednarodnih pravnih aktov je tako vsekakor pomembna Evropska konvencija o človekovih pravicah z določbami o prepovedi mučenja, nečloveškega in ponižujočega ravnanja ter sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice, kjer je treba izpostaviti zlasti primer Irske proti Združenem Kraljestvu Velike Britanije in Severne Irske iz leta 1971, v katerem je sodišče ugotovilo, da kombinacija petih zasliševalnih metod, ki so vključevale tudi senzorno deprivacijo, predstavlja nečloveško in ponižujoče ravnanje. V Sloveniji je samica kot oblika senzorne deprivacije zgolj kazen za disciplinski prekršek v zaporu, medtem ko je v določenih državah lahko način prestajanja kazni zapora, kljub temu pa lahko rezultate predstavljenih raziskav povežemo z razmerami v slovenskih zaporih. Popolna izolacija, ki sledi namenu stroge in dosledne pravičniške teorije, po kateri kazen ne sme imeti nobenega namernega vpliva na obsojenca, se izkaže za neučinkovito in škodljivo. Te teorije pravzaprav strogo zanikajo, da bi kaznovali zato, da bi vplivali na zapornika, navedene raziskave pa celo potrjujejo teorijo komunikacije, po kateri ni mogoče nekomunicirati, in po kateri tudi osamitev in senzorna deprivacija vplivata na posameznika.

Ključne besede: senzorna deprivacija, mednarodni pravni akti, mučenje, kazenski zavodi, obsojenci

UDK: 343.811+343.255

1 Uvod

Senzorna deprivacija je namerno zmanjšanje ali odstranitev enega ali več čutov. S preprostimi pripomočki (zamaški za ušesa, preveza čez oči, vrečka čez glavo) lahko onemogočimo čut vida in sluha, bolj kompleksno pa je onemogočanje čuta vonja, dotika, okusa, čuta za toploto in težnost. V okviru penologije nastopa senzorna deprivacija v zvezi z mučenjem pripornikov in zasliševanjem oseb ter v zvezi s prestajanjem kazni zapora (običajno v bolj »mehki« obliki prestajanja kazni samice v t.i. »*maximum security prison*«). »Kazni samice, ki se po svoji vsebini najbolj približujejo modelu čistega prestajanja kazni, so dober približek eksperimentom, s katerim so ljudi prikrajšali za komunikacijo v običajnem pomenu besede.«²

V članku skušam dokazati, da bi morala senzorna deprivacija izginiti iz penitenciarne in kazenske procesne prakse. To trditev utemeljujem s tremi razlogi; vrednostnim, racionalnim (v povezavi s teorijami o kaznovanju) in čistim legalističnim razlogom.

2 Senzorna deprivacija obdolžencev in zapornikov

2.1 Pravni okvir

2.1.1 Mednarodnopravni vidiki senzorne deprivacije

Pravni položaj obsojenca in pripornika je urejen z mnogimi mednarodnimi in notranjimi pravnimi akti. Pri razlagi pravne ureditve je treba upoštevati osnovno izhodišče, da je pravni položaj obsojenca urejen predvsem zato, da se ga varuje pred pretiranimi posegi države v njegovo osebnost, v njegove človekove pravice in svobode, torej zato, da se državo pri njenem obravnavanju obsojenca omeji in ne da se ji daje neomejena pooblastila.

Če izhajamo iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP), ki senzorno deprivacijo obravnava v okviru prepovedi mučenja in mučenju sorodnih ravnanj po 3. čl. Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP), potem so za prepoved senzorne deprivacije relevantne vse mednarodnopravne določbe o prepovedi mučenja in mučenju sorodnih ravnanj in vsi akti, ki specialno urejajo položaj zapornika. Seveda pa je odvisno od okoliščin posameznega primera, ali sodišče v konkretnem primeru ugotovi kršitev prepovedi mučenja ali »zgolj« mučenju sorodnega ravnanja (nečloveško, ponižujoče ravnanje).

¹ Sabina Zgaga, univ. dipl. prav., asistentka na katedri za kazensko pravo, mlada raziskovalka, Pravna fakulteta, Poljanski nasip 2, 1000 Ljubljana

² Petrovec, str. 142.

Irska je leta 1971 na Evropsko komisijo za človekove pravice vložila tožbo zoper Združeno Kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske (Združeno Kraljestvo) zaradi kršitve 3. čl. EKČP (prepoved mučenja). Zaradi pogostih terorističnih napadov na Severnem Irskem je Združeno Kraljestvo namreč uvedlo veliko širokih in nedoločno določenih pooblastil policije in vojske, *English Intelligence Centre* pa je v ustnem navodilu določil kombinacijo petih metod senzorne deprivacije, ki naj bi prispevala k učinkovitejšemu zasliševanju obdolžencev. Ta kombinacija je vsebovala stanje ob zidu, ko so priporniki morali dalj časa stati ob steni z rokami stegnjenimi v zrak in nogami narazen, tako da je bila celotna teža telesa omejena na podplate, predvsem na prste; obdolžencem so čez glavo dali vrečo črne ali vojaške barve, ki so jo morali neprestano imeti na glavi, razen med zasliševanjem; podvrgli so jih stalnemu in glasnemu hrupu, razen med zasliševanjem; pomanjkanju spanja in hrane ter pijače.

Komisija je štela kombinacijo petih zasliševalnih metod za mučenje, ESČP pa je ugotovilo, da »zasliševalne tehnike niso take intenzivnosti in krutosti trpljenja, kakršno zajema termin mučenje, ampak pomenijo nečloveško in ponižujoče ravnanje.«³ ESČP se sicer strinja s Komisijo, da so tehnike v medsebojni kombinaciji in z dolgim trajanjem povzročile vsaj močno fizično in psihično trpljenje ter akutno psihiatrično motnjo med zasliševanjem, če že ne dejanske telesne poškodbe, tako da jih lahko uvrstimo vsaj med nečloveška ravnanja. Tehnike so bile tudi poniževalne, saj so pri žrtvah povzročale strah, negotovost in občutek podrejenosti, torej čustva, ki so sposobna ponižati žrtve in jim zlomiti fizični ali moralni odpor.⁴ ESČP je torej uvrstilo senzorno deprivacijo med mučenju sorodna ravnanja.

Komisija za človekove pravice Združenih narodov je 1986 objavila Poročilo posebnega poročevalca za mučenje,⁵ v katerem je štela senzorno deprivacijo med tehnike, ki pomenijo mučenje. Med fizično mučenje tako šteje: izpostavljenost čezmerni svetlobi in hrupu, odrekanje počitka in spanja ter hrane in pijače. Še posebej pa poročevalec omenja: senzorno deprivacijo in popolno osamitev, ki, če trajata daljše časovno

obdobje, povzročata resne psihosomatske, intelektualne in čustvene probleme, ki so velikokrat nepopravljivi in se pogosto končajo s samomorom, ter negotovost žrtve glede prostora in časa.⁶

Standardna minimalna pravila o ravnanju z zaporniki⁷ izrecno sicer ne prepovedujejo senzorne deprivacije, prepoveduje pa kruto in neobičajno kaznovanje ter kaznovanje s selitvijo v temno samico.⁸ Pomembna se mi tudi zdi določba, ki zahteva, da se direktor zavoda posvetuje z zdravnikom glede razsvetljave, in ki določa, da je zdravnik tudi dolžan redno nadzorovati razsvetljenost zaporniške celice.⁹ Pravila združenih narodov za varstvo mladoletnikov, ki jim je odvzeta prostost¹⁰ vsebujejo prepoved krutega, nečloveškega in ponižujočega kaznovanja, vključno s telesno kaznijo in nastanitvijo v temno celico ali samico,¹¹ temeljna načela za varstvo vseh oseb, ki so kakorkoli priprte ali zaprte¹² pa prav tako prepovedujejo mučenje, kruto, nečloveško ter ponižujoče ravnanje oziroma kaznovanje (mučenju sorodna ravnanja). Posebnost tega dokumenta pa je, da posebna določba natančneje opredeljuje mučenju sorodna ravnanja tako, da se doseže najširšo možno zaščito pred fizičnimi ali psihičnimi zlorabami priprte ali zaprte osebe, vključno z zadrževanjem v razmerah, ki osebo začasno ali trajno onemogočijo v uporabi naravnih čutov, kot so vid, sluh ali zavedanje kraja in minevanja časa.¹³

2.1.2 Slovenski pravni predpisi o senzorni deprivaciji

Položaj slovenskega pripornika in zapornika določajo tudi slovenski predpisi. Že sama **Ustava Republike Slovenije** pre-

³ »Did not occasion suffering of the particular intensity and cruelty implied by the word torture ... but amounted to a practice of inhuman and degrading treatment" Ireland v. United Kingdom, 53-10/71.

⁴ Združeno Kraljestvo je že leta 1972 sestavilo t.i. Parkerjevo komisijo, ki je ugotovila, da so našete metode nezakonite po pravu Združenega kraljestva, vlada pa je podala izjavo, da metod ne bo več uporabljala. *Ibidem*.

⁵ Report by the Special Rapporteur, Mr. P. Kooijmans, appointed pursuant to Commission on human rights resolution 1985/33, objavljeno 19.2.1986 http://ap.ohchr.org/documents/E/CHR/report/E-CN_4-1986-15.pdf (31.01.2007).

⁶ *Ibidem*, str. 30. Slednje tri metode šteje med psihološke metode mučenja. Boston Center for Refugee Health and Human Rights je uvrstil senzorno deprivacijo med psihološko metodo mučenja. Senzorna deprivacija tako vključuje pripor v popolni temi, izpostavljanje močni svetlobi in stalnemu hrupu ter preprečevanje spanca.

⁷ Pravila so bila sprejeta na 1. kongresu OZN o preprečevanju kriminalitete in obravnavanju prestopnikov v Ženevi leta 1955.

⁸ Tč. 31.

⁹ Tč. 26. Isto zahtevo poznajo tudi Evropska zaporska pravila, ki so bila sprejeta v okviru Sveta Evrope. Direktor zavoda se posvetuje z zdravnikom glede razsvetljave in da je zdravnik dolžan redno nadzorovati razsvetljenost zaporniške celice. V svoji 37. točki prepovedujejo nečloveško, ponižujoče in kruto kaznovanje. <http://www.uncjin.org/Laws/prisrul.htm> (31.01.2007).

¹⁰ Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov št. 45/113 z dne 14. decembra 1990

¹¹ Tč. 67.

¹² Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov št. 43/173 z dne 9. decembra 1988.

¹³ Načelo 6 in pojasnilna določba k načelu 6.

poveduje mučenje in mučenju sorodna ravnanja.¹⁴ Drugi odstavek 106. čl. Kazenskega zakonika Republike Slovenije zahteva, da oseba, proti kateri se izvršuje kazenska sankcija, ne sme biti podvržena mučenju ali drugi obliki okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja. V primeru, ko je bila podvržena takšnemu ravnanju, ji mora biti zagotovljeno sodno varstvo.¹⁵ Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS)¹⁶ pa vsebuje podrobnejše določbe. Za hujše, vnaprej predvidene, disciplinske prestopke se zapornika lahko kaznuje s samico s pravico dela ali brez nje.¹⁷ Disciplinska kazen oddaje v samico pa se ne sme izreči, če bi bilo z njeno izvršitvijo ogroženo obsojenčevo zdravje. Obsojenec, ki mu je izrečena disciplinska kazen oddaje v samico, pa ima pravico do dvournega sprehoda na prostem dnevno.¹⁸ ZIKS omogoča tudi osamitev obsojenca, ki ogroža življenje ali zdravje drugih; zoper njega se sme odrediti, da prestaja kazen ločeno od drugih obsojencev. Prav tako se sme zoper obsojenca, ki v tolikšni meri ovira delo in življenje v zavodu, da so redni disciplinski ukrepi zoper njega neuspešni, odrediti osamitev v prostih urah. Ukrepe odreja direktor uprave na predlog upravnika, ko dobi mnenje zdravnika.¹⁹

Pravilnik o izvrševanju kazni zapora podrobneje ureja izvrševanje kazni oddaje v samico. Po pravilniku tako disciplinska kazen oddaje v samico pomeni, da mora obsojenec prebivati sam v določenem prostoru, kolikor traja izrečena kazen, razen ob obiskih, med dvournim sprehodom na prostem in med delom, če mu je bila izrečena disciplinska kazen oddaje v samico s pravico do dela. Če med prestajanjem disciplinske kazni oddaje v samico obsojenec dobi obisk, mu ga je treba omogočiti. Če zdravnik ugotovi, da bi nadaljnje prestajanje disciplinske kazni oddaje v samico ogrozilo obsojenčevo zdravje, obvesti o tem upravnika, ki odloči, da se prestajanje disciplinske kazni ustavi.²⁰

Zakon o kazenskem postopku pa ureja varstvo obdolžencev in sicer prepoveduje, da bi se proti obdolžencu uporabile sila, grožnja ali druga podobna sredstva (tretji odstavek 266. člena, ki se nanaša na zdravniške posege in sredstva, ki

vplivajo na voljo izpovedovanja), da bi se dosegla kakšna njegova izjava ali priznanje.²¹

2.2 Rezultati raziskav o senzorni deprivaciji v zaporih in priporih²²

2.2.1 Raziskave o senzorni deprivaciji posameznikov

Na podlagi teh raziskav so ugotovili, da so pogoste posledice senzorne deprivacije halucinacije in razne podobe. Najprej je subjekte zelo zanimalo in zabavalo, da so imeli v spanju zelo žive podobe, kmalu pa so se začeli pritoževati, da jih motijo pri spanju.²³ Vizualna stimulacija v posameznih presledkih na posamezniku, ki je senzorno prikrajšan, pospešuje razne žive podobe. Pojavljanje teh podob pospešuje tudi omejitev dela, medtem ko jih aktivnost zavira. Kompleksne podobe se pojavijo samo po dolgem času izolacije (več kot en dan) in postajajo vse bolj pogoste, ko se čas izolacije podaljšuje.²⁴ Tipično se te podobe razvijajo od enostavnih, nesestavljenih podob k bolj kompleksnim, strukturiranim in pomembnim. Večja je verjetnost, da se bodo pojavile, če posameznika predhodno obvestimo, da obstaja verjetnost, da se bodo pojavile.²⁵ Na pogostnost njihovega pojavljanja vpliva tudi psihično stanje posameznika. Tako vznemirjenje povečuje možnost, da bo posameznik v spanju videl razne podobe. Lahko jih primerjamo s psihotičnimi halucinacijami in halucinacijami, ki jih povzročajo droge.²⁶

Zaradi senzorne deprivacije se spremenijo intelektualne sposobnosti in dovtetnost za vpliv okolja. Posamezniki so v nekem poskusu poročali o tem, da se ne morejo zbrati, da ne morejo razmišljati jasno in da težko zberejo svoje misli.²⁷ Drugi so poročali o nesposobnosti za študij ali da bi se vključili

²¹ 227/VIII ZKP UPB-3, Ur. l. RS, 8/2006.

²² Predvsem za namene zdravljenja raziskave poudarjajo tudi pozitivne učinke kratkotrajne(!) senzorne deprivacije. V posebnih *sensory deprivation tanks* naj bi se doseglo stanje čim večje senzorne deprivacije (zvok, sluh, temperatura, gravitacija, dotik, vonj, vid), ki ima mnoge fizične in psihične ugodnosti. Z eliminacijo zunanjih dražljajev se obremenjenost centralnega živčnega sistema zmanjša za 90%. To prenese energijo navznoter in poveča sproščenost. Telo se naravno regenerira in ohranja kemično in metabolično ravnotežje. Stare rane in poškodbe se hitreje celijo. Imunski sistem se okrepi, prav tako kardiovaskularni sistem. Poleg teh obstajajo še mnoge druge pozitivne posledice za zdravje posameznika. A tudi tu je poudarjena časovna omejenost senzorne deprivacije. <http://www.answers.com/topic/sensory-deprivation> (31.01.2007).

²³ Zubek, str. 97.

²⁴ Prav tam, str. 123.

²⁵ Prav tam, str. 124.

²⁶ Prav tam, str. 124-125.

²⁷ Prav tam, str. 127.

¹⁴ Čl. 18 in 21 URS, Ur. l. RS, 33I/1991-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.

¹⁵ KZ-UPB1, Ur. l. RS, 95/2004.

¹⁶ ZIKS-1 UPB-1, Ur. l. RS, 110/2006.

¹⁷ 87. čl. ZIKS-1.

¹⁸ 91. čl. ZIKS-1.

¹⁹ 98. čl. ZIKS-1.

²⁰ Med prestajanjem disciplinske kazni oddaje v samico morajo biti obsojencu zagotovljeni ustrezni higienski in zdravstveni pogoji. Samica mora biti opremljena s posteljo, mizo in stolom ter sanitarijami. Med prestajanjem disciplinske kazni oddaje v samico mora obsojenca dvakrat tedensko obiskati zdravnik in delavec zavoda, ki ga določi upravnika. 97.-99. čl. Pravilnika o izvrševanju kazni zapora, Ur. l. RS, št. 102/2000, 127/2006.

v določeno aktivnost ter o nesposobnosti koncentracije, zlasti za abstraktne probleme in mentalno aritmetiko.²⁸ Senzorna deprivacija povzroča beganje misli in nesposobnost, da posameznik obdrži določeno smer razmišljanja, da razmišlja o eni temi dalj časa.²⁹

Zaradi »lakote po stimulaciji« (*»stimulus-action hunger«*) socialno in senzorno depriviran posameznik teži k avditoriju z lastnim govorjenjem in želi podaljšati komunikacijo z zunanjim okoljem.³⁰ Senzorna deprivacija tako poveča željo po razmišljanju in govorjenju, hkrati pa moti potek kognitivnega vedenja in govora. Govor posameznikov je pogosto moten in slovnična struktura stavkov kaže na zbežnost posameznika.³¹

Vpliv senzorne deprivacije na spomin posameznika je močan. Manj pomembni ko so dražljaji, bolj pogosto najdemo luknje v spominu. Na učinkovitost učenja senzorna deprivacija bodisi ne vpliva bodisi jo spodbuja.³² Senzorna deprivacija poveča dovzetnost za zunanje dražljaje okolja zaradi pomanjkanja informacij. Posameznik je namreč povsem brez informacij in zato je toliko bolj vredna vsaka informacija, ki jo dobi. Vsako informacijo je treba popolnoma izkoristiti.³³ Raziskave so se osredotočale tudi na stanje vida. Zaznavanje barv se poslabša. Zaznavanje globine in svetlosti pa se ne spremeni, tudi po dolgotrajni deprivaciji. Glede drugih čutil niso ugotovili nobenih pomembnejših sprememb.³⁴ Pač pa senzorna in socialna deprivacija močno vplivata na enostavno in kompleksnejšo motorično koordinacijo.³⁵ Onemogočanje vida poveča občutljivost za bolečino in razlikovanje zvoka. Te posledice so bile vidne še en dan po koncu vidne deprivacije.³⁶

Pri psiholoških vplivih senzorne deprivacije so najbolj natančno preučevali spremembe v elektronskem delovanju možganov. Zaradi senzorne deprivacije je bilo jasno opaženo zmanjšanje frekvence alfa možganskih valov. Tu so pomembne osebne razlike. Nekateri posamezniki kažejo znatno upočasnitev možganskega valovanja, medtem ko se pri drugih kaže normalna možganska aktivnost še po nekaj tednih senzorne deprivacije.³⁷ Raziskovali so tudi stopnjo nevrološke odzivnosti. Po začetnem povečanju odpornosti kože se je jasno pokazal padec v odpornosti kože. Tako se nevrološka odziv-

nost poveča.³⁸ Ustna temperatura, krvni pritisk in metabolizem se ne spreminjajo zaradi nekajdnevne izolacije. Zelo dolga izolacija pa zmanjša hitrost dihanja in krvni pritisk ter poveča hitrost srčnega utripa. Pogosto se zmanjša telesna teža.³⁹

2.2.2 Raziskave o senzorni deprivaciji skupin posameznikov

Znanstveni so preučevali razne resnične⁴⁰ ali eksperimentalne situacije, kjer je bilo več posameznikov izoliranih.⁴¹ Iz raziskav je razvidno, da sta običajni posledici izolacije dolgčas in monotonija, kljub temu, da je šlo za skupino posameznikov. Nedvoumno je, da motivacija s trajanjem izolacije pada, tudi pri visoko motiviranih članih skupine. Pade osebna motivacija in posledično kasneje tudi skupinska morala.⁴² Dolgočasje pa nastopi zaradi vedno enakega okolja.⁴³

Običajno člani poročajo tudi o medsebojnih sporih, občutku zmanjšane uspeha pri delu in zmanjšane učinkovitosti ter ovire za učinkovito medsebojno sodelovanje. Člani skupine so velikokrat razdraženi in prevečajo jih negativne misli. Lahko imajo tudi probleme s spanjem in v nekaterih situacijah obstajajo psihosomatski sindromi.

Zmanjša se komunikacija in drugo socialno naravnano obnašanje, še posebej če osamitev traja dalj časa. Seveda pa so razlike glede intenzivnosti vpliva senzorne deprivacije od skupine do skupine.⁴⁴ Člani skupine se odmikajo drug od drugega in od skupinskih aktivnosti.⁴⁵

V medsebojnem obnašanju članov skupine je prihajalo do očitnih ali prikritih medsebojnih nasprotovanj, razdražljivosti in osebnih konfliktov.⁴⁶ Izsledki raziskav tudi kažejo, da medsebojna odvisnost članov onemogoča marsikatero javno izpostavljanje problemov, ki jih je povzročila osamitev. Posamezniki

²⁸ Prav tam, str. 127.

²⁹ Prav tam, str. 128-129.

³⁰ Prav tam, str. 130.

³¹ Prav tam, str. 131-132.

³² Prav tam, str. 141.

³³ Prav tam, str. 165.

³⁴ Prav tam, str. 252.

³⁵ Prav tam, str. 252.

³⁶ Prav tam, str. 253.

³⁷ Prav tam, str. 286.

³⁸ Prav tam, str. 287.

³⁹ Prav tam, str. 287.

⁴⁰ Tako omenjajo študije izoliranih postojank na Antarktiki in Arktiki, posadk podmornic, posadk na poletu v vesolje, testiranja vesoljske opreme, ladijske posadke, članov raznih odprav ter preživelih pomorskih nesreč. Prav tam, str. 374-375.

⁴¹ Izolacija pomeni omejitve svobode gibanja. Od posameznika se zahtevajo določeni opravi. Socialna izolacija je relativna, saj je odvisna od velikosti skupine. Včasih so prepovedani kontakti z zunanjim okoljem. Fizično izolacijo predstavlja oddaljenost od običajne aktivnosti in komunikacije in nezmožnost, da si je deležen. Prav tam, str. 375.

⁴² Prav tam, str. 383.

⁴³ Prav tam, str. 402.

⁴⁴ Prav tam, str. 377.

⁴⁵ Prav tam, str. 402.

⁴⁶ Prav tam, str. 377.

si namreč ne morejo privoščiti, da se oddaljijo od ostale skupine. Namesto tega se postopoma zavira komunikacija in drugo medsebojno sodelovanje. Marsikdo občuti osamljenost, kljub temu, da je obkrožen z drugimi.⁴⁷ Pri določenih opazovanjih so opazili tudi sovražnost, nesramnost, nepripravljenost za sodelovanje in druge znake konfliktov. Avtorji poročajo tudi o tem, da so se posamezniki »zabubili«; oddaljili so se od sodelovanja s skupino.⁴⁸ Po osmih tednih izolacije so posamezniki posvetili 80% svojega časa pasivnim aktivnostim (gledanje televizije, branje, poslušanje glasbe) in le 20% aktivnemu sodelovanju s skupino.⁴⁹

Poveča se potreba po teritorialni razdelitvi prostora in pripadnosti predmetov in prostora. V nekaterih raziskavah so ugotovili, da se to začne s prilagajanjem teritorialnega prostora in čisto osebnih predmetov, nato pa se prenese še na premične in manj osebne predmete. Pojavi se občutek izključne ali posebne rabe teh predmetov, posledično pa tudi sovražnost do ostalih, ki to kršijo.⁵⁰ To razlagajo kot poskuse ohraniti določeno stopnjo zasebnosti v okolju, kjer je primanjkuje. V literaturi je mnogo mnenj, da je v teh primerih članom skupine zasebnost zelo pomembna.⁵¹

Do pomembnih ugotovitev so prišli tudi v zvezi z razmerjem skupine do zunanjega sveta. V nekaterih primerih enostavno ni odziva na aktivnost zunanjega okolja. Če traja izolacija dalj časa, potem običajen pomen in vpliv družbe izgine.⁵² Marsikateri član skupine je izkazoval agresivnost, sovražnost in jezo do posameznikov in predmetov izven skupine. Pogosto se pritožujejo, da imajo nadzorniki poskusa pretirane zahteve.⁵³

Redko poročajo o iluzijah, živih sanjah in podobnem. Pogostejše člani skupine poročajo o nezmožnosti spanja (nezmožnost zaspati, spati, občutek neprespanosti), depresiji (občutek osamljenosti) in splošnemu padcu počutja, občutku razdražljivosti, vznemirjenosti ali celo kritičnosti, o kompulzivnemu obnašanju, psihosomatskih problemih⁵⁴ in v redkih

primerih celo o resnih psihičnih problemih. Poročajo tudi o fizičnih bolečinah: glavobolih, slabostih in bolečinah v mišicah.⁵⁵

Zelo malo podatkov iz raziskav kaže na to, da bi se intelektualno delovanje posameznikov resno zmanjšalo v kratkem ali srednjem obdobju izolacije. Pri daljših obdobjih pa slika ni jasna.⁵⁶

Glede vpliva na percepcijske in motorične sposobnosti je na splošno znano, da jih posamezniki ohranijo, čeprav se občasno pri določenih poskusih⁵⁷ poroča o zmanjšanju sposobnosti.

Zanimivi so tudi rezultati raziskav, ki sporočajo, kaj vpliva na posameznikovo sposobnost zdržati senzorno deprivacijo. Med drugimi so najbolj pogosto naštet: motivacija za delo, emocionalna stabilnost in socialna kompatibilnost članov skupine.⁵⁸ Na vzdržljivost pa vpliva tudi, ali so imeli posamezniki v zadnjih letih kakšne resne velike probleme v svojem življenju (smrt v družini, ločitev, zdravstvena operacija); tisti, ki so jih imeli, so se bolje soočili z izolacijo.⁵⁹

2.2.3 Raziskave senzorne deprivacije v zaporih

V psihologiji in penologiji so se pojavile tudi specialne raziskave, kako senzorna deprivacija in tudi »zgoľ« osamitev zapornika⁶⁰ vplivata na njegovo psihično zdravje. Mnogi zaporniki, ki so zaprti sami cel dan v svoji celici, imajo podobne simptome. Mnogi imajo tudi trajne posledice. Najbolj pogosta posledica je netoleranca do socialnih interakcij. Prav ta posledica pa je kritična, saj vpliva na zapornikovo sposobnost življenja v svojem socialnem okolju.⁶¹ Že v 30. letih 19. st. se je

⁴⁷ Prav tam, str. 379.

⁴⁸ Prav tam, str. 379.

⁴⁹ Prav tam, str. 380.

⁵⁰ Prav tam, str. 380.

⁵¹ Prav tam, str. 380.

⁵² Prav tam, str. 381.

⁵³ Prav tam, str. 381.

⁵⁴ Rohrer razlaga o treh fazah adaptacije na izolacijo, katere obdobje je vnaprej predvideno. Prva faza predstavlja vznemirjenje, ki običajno vodi do povečane fizične aktivnosti, drugo fazo predstavlja obdobje depresije in prilagoditve vsakdanji rutini, zadnja faza pa je zelo kratka; močno izražena čustva, predvsem verjetno zaradi zmanjšane stopnje represije in socialne kontrole tik pred koncem izolacije. Rohrer, *Interpersonal relationship in isolated small groups*, v: *PSYCHOPHYSIOLOGICAL ASPECTS OF SPACE FLIGHT* (1961), str. 263. citirano po Zubek, str. 388.

⁵⁵ Zubek, str. 386-387.

⁵⁶ Prav tam, str. 389.

⁵⁷ Prav tam, str. 392.

⁵⁸ Prav tam, str. 393.

⁵⁹ Prav tam, str. 394.

⁶⁰ *Solitary confinement* je način preživljanja zaporne kazni, ko zapornik večino dneva preživi sam v svoji celici, brez možnosti socialne interakcije ali stimulacije. To okolje ne stimulira človeških čutov (vonj, sluh, vid, okus, dotik). Zapornik je tako skoraj popolnoma izoliran. <http://www.danenet.org/amenesty/supermax.html> (30.01.2007). Zanimivo je, kako se je pojavila ideja kazni samice. Na začetku 19. stoletja se je pojavila ideja, da vzrok kriminalitete in psihiatričnih obolenj leži v družbi. Zato je potrebno zapornike zaščititi pred hudo delskim vplivom družbe in negativnim vplivom, ki ga imajo drug na drugega. Jasna posledica takega načina mišljenja je, da je potrebno zapornika osamiti, zaščititi pred temi vplivi, da bo lahko sam spoznal svojo pravo naravo. Živi naj kot spokorniški menih v svoji celici, izoliran od drugih zapornikov in drugih ljudi. Prav tam.

⁶¹ Prav tam.

pokazala razlika med odprtim in zaprtim zaporom. Ameriški strokovnjaki so tako primerjali zapor iz Philadelphie, ki je uvedel osamitev zapornika in sistem Auburn v državi New York (zpora Auburn in Sing-Sing).⁶² Vzoredno so potekale raziskave daljše izolacije vojnih ujetnikov, zlasti ameriških ujetnikov v korejski vojni. Poročali so o »pranju možganov« in namernih spremembah, ki so bile vnesene v okolje omejene senzorne stimulacije. V 50. in 60. –ih letih ni bilo države, ki ne bi bila pripravljena uporabiti teh tehnik za indoktrinacijo in lomljenje volje političnih zapornikov in vojnih ujetnikov.⁶³

Leta 1956 je dr. Meltzer, bivši vodja medicinskega osebja v zaporu Alcatraz, razkril svoja odkritja na podlagi dolgoletnih opazovanj psihiatričnih motenj zapornikov, ki so preživljali kazni samice. Opazil je spremembe v motoričnih sposobnostih, ki so se stopnjevale od občasne tesnobe, nemirnosti zaradi hrupa, do vpitja, butanja in napadalnosti na eni strani ter regresivnosti, disocialnega umika in hipnotičnega stanja na drugi strani premice.⁶⁴

Natančnejša raziskava je pokazala, da obstajajo določeni simptomi, ki jih lahko pripišemo prestajanju zaporne kazni v samici. Nekateri taki simptomi so: motnje pri percepciji, prividi, močne fantazije (včasih skupaj s halucinacijami) in pretirana reakcija na zunanji dražljaj. Nekateri zaporniki imajo spremljevalne sindrome, kot so motorična nemirnost, motnje pri zaznavanju, nemir, agresivne fantazije in v nekaterih skrajnih primerih delirij in omamljenost. Ti podatki iz poskusa so potrdili podatke iz dolgoletne penitenciarne in vojaške prakse. Tudi nadalje so prišli do zanimivih zaključkov. Namesto da bi zaporniki pretiravali glede svojih simptomov ali hlinili simptome oziroma bolezen, da bi se jim režim prestajanja kazni izboljšal, so jih mnogi racionalizirali, niso jih omenjali ali so celo zanikali njihov obstoj, vse v poskusu, da bi zmanjšali pomen svoje reakcije na samico.⁶⁵

Dr. Stuart Garssian je v članku⁶⁶ opisal svoje izkušnje s področja psihiatričnih učinkov samice. Pogovarjal se je z mnogimi zaporniki. Ugotovil je, da posamezniki v izolaciji trpijo za nezmožnostjo tolerance normalnih dražljajev: enostavnih stvari, kot je vsakdanji hrup vodovodne in centralne napeljave. Druge posledice izolacije zapornika so še prisluhi glasov, celo šepeta, napadi panike, težave pri koncentraciji in spominu (na primer: problemi s koncentracijo za branje), ki lahko vodijo do

dezorientacije, nekonstantnost misli, misli »odplavajo«, agresivne predstave o maščevanju, mučenju in pohabljenju paznikov, paranoja in drugi strahovi, predstava, da jih skušajo oblasti »zlomiti«, negotovost, težave pri ugotavljanju, kaj je resničnost, težave s samokontrolo, včasih z naključnimi izbruhi jeze.⁶⁷

Med zaporniki je veliko razlik v toleranci do pogojev v samici, do izolacije ali restriktivno stimulativnega okolja. Ti pogoji so se izkazali za smrtonosne za možganske funkcije in lahko povzročijo enake simptome kot delirij in omamljenost. Daljša osamitev lahko celo privede do ponovnega izbruha določene bolezni ali povzroči akutno psihološko bolezen pri ljudeh, ki so bili prej popolnoma zdravi. Predvsem to je kritično po mnenju dr. Garssiana, saj so mnogi zaporniki imeli disfunkcije centralnega živčnega sistema. Izolacija in nestimulativni pogoji lahko povečajo disfunkcije možganov in tudi pokažejo povezavo z drugimi biološkimi abnormalnimi funkcijami centralnega živčnega sistema.⁶⁸ Nekateri raziskave pokažejo jasen dokaz, da izolacija in senzorna deprivacija zelo škodita tistim posameznikom, ki so imeli že prej disfunkcije centralnega živčnega sistema, in lahko vodita do sovražnih psihiatričnih reakcij. Nekateri kažejo tudi, da nosijo tisti s predhodno obstoječimi motnjami osebnosti večje tveganje za strah, paranojo, razburjenost in neracionalno agresivnost zoper osebe zopora. Prav ti posamezniki (vključno s tistimi, ki težko nadzorujejo svoja ravnanja ali imajo čustveno razburkano življenje) ponavadi izvršijo hud disciplinski prestop, ki vodi do strogega zaporskega režima. In začaran krog je ustvarjen.⁶⁹ Skratka, zreli, čustveno in psihično zdravi posamezniki z normalno delujočim centralnim živčnim sistemom imajo večjo možnost, da dobro prenesejo osamitev, medtem ko posamezniki s čustvenim pretresom v življenju nosijo večje tveganje.⁷⁰ Na podlagi raziskav je prišlo do še enega pomembnega odkritja: onemogočanje zdrave količine spanca, motenje normalnega kroga spanja in budnega stanja ter uporaba uspavalnih sredstev povečajo posameznikovo ranljivost za delirij.⁷¹

⁶⁷ Prav tam.

⁶⁸ Prav tam.

⁶⁹ Prav tam.

⁷⁰ <http://www.danenet.org/amnesty/supermax.html> (30.01.2007).

⁷¹ V nekaterih (ameriških) zaporih je namreč 24 ur na dan prižgana luč, sicer slabe razsvetljave. Mnogi zaporniki se pritožujejo, da ne morejo zaspati. Zaspati poskušajo z oedejo čez glavo ali tako, da se obrnejo proti steni. A v določenih zaporih je nesprejemljivo, da pazniki ne morejo neprestano videti obraz zapornika. Zato pazniki zbudijo vsakega zapornika, katerega obraz ne morejo videti. Včasih jih budijo vsako uro noč za nočjo, če pač ne vidijo njihovih obrazov. *Ibidem*.

V zvezi s tem je pomembna študija z Univerze Princeton v ZDA, kjer so posameznike izpostavili stalni svetlobi. Posamezniki so se svetlobi izogibali s tem, da so mižali. Na podlagi spremembe v stimulaciji so se pojavile razne podobe. Raziskovalci so posameznike opozorili na možnost halucinacij in da jih halucinacije ne bodo stigmatizirale. Posamezniki so poročali o prehodnih, kapeli, reki itd. Zubek, str. 97-98.

⁶² Prav tam.

⁶³ Prav tam.

⁶⁴ Prav tam. Istega leta je na simpoziju psihiatrov tudi dr. John Lilly z *National Institute of Mental Health* ugotovil, da je socialna in senzorna deprivacija še vedno centralni patogeni faktor v takem zaporu.

⁶⁵ Prav tam.

⁶⁶ Prav tam.

V Washingtonu in Texasu so izvedli tudi dve raziskavi, kako se zaporniki, ki so svojo zaporno kazen preživeli v samici, privadijo na življenje zunaj zapora. V obeh študijah so rezultati pokazali, da je stopnja povratništva večje pri tistih, ki so bili v samici, v Washingtonu pa je študija tudi pokazala, da je pri teh zapornikih večja verjetnost, da bodo na prostosti storili nasilno kaznivo dejanje.⁷²

3 Namesto zaključka – povezava rezultatov s teorijami o kaznovanju

Rezultate navedenih raziskav lahko povežemo z razmerami v slovenskih zaporih, kjer izolirano skupino posameznikov lahko predstavljajo zaporniki iz ene sobe ali nadstropja ali pa celo vsi zaporniki določenega zavoda. Osamitev posameznikov pa lahko poistovetimo s prestajanjem disciplinske kazni samice. V Sloveniji je sicer samica zgolj kazen za disciplinski prekršek, v ZDA pa je lahko način prestajanja kazni zapora.

Popolna izolacija, ki sledi namenu stroge in dosledne pravičniške teorije, po kateri kazen ne sme imeti nobenega namernega vpliva na obsojenca, se izkaže za popolnoma neučinkovito, še več, škodljivo. Pravičniške teorije namreč zahtevajo kaznovanje zaradi povračila zla. Kaznujemo zato, ker je prišlo do kršitve norme v preteklosti. Kaznujemo zgolj za nazaj. Te teorije tudi strogo zanikajo, da bi kaznovali zato, da bi vplivali na zapornika. Temu ustreza preživljanje kazni v zapora v samici ali brez kakršnega koli ukvarjanja oseba z zaporniki in dejansko stanje osamitve in senzorne deprivacije.⁷³ Kazen zapora, kjer je edina naloga oseba »odklepanje celic, zaklepanje in razdeljevanje hrane.«⁷⁴ Navedene raziskave potrjujejo teorijo komunikacije, po kateri »ni mogoče nekomunicirati. Vedno, ko so ljudje v situaciji, da se lahko vidijo, je nemogoče, da ne bi komunicirali. Tudi to, da nekdo nečesa ne stori, je določene vrste sporočilo-torej komunikacija. Tak primer je lahko ignoriranje, pri katerem niti ni potrebna »face to face« situacija.«⁷⁵ S tem raziskave potrjujejo, da tudi izolacija ni brez vpliva na zapornike, kažejo celo, da vpliva negativno. In še: »Odsotnost komunikacije na specifičen način vpliva na ljudi kot svojevrstno sporočilo brez besed.«⁷⁶ Kazen za obsojenca ne more biti nevtralna. Vse, kar kaznovalec stori, in vse,

česar iz določenih razlogov ne stori, ima vpliv na obsojenčevo vedenje v prihodnosti.«⁷⁷

Dejansko vpliva ravno nasprotno, kot bi si želeli, da bi zapor dejansko deloval po socioterapevtski metodi. Socioterapevtska metoda kot podvrsta teorije rehabilitacije pa kaznuje ravno zato, da bi tako vplivala na posameznika, da v prihodnosti ne bi več storil kaznivega dejanja. Kaznuje z namenom vplivanja, da bi se spremenilo posameznikovo vedenje v prihodnosti.⁷⁸ Teži k temu, da se življenjske in delovne razmere v zaporih čim bolj približajo razmeram v siceršnjem zapornikovem okolju, da se omogoči čim več stika ne samo med samimi zaporniki, temveč tudi čim več stika zapornika z zunanjim okoljem, ter da se zapori čim bolj odprejo. Zaveda se negativnih posledic izolacije posameznika v zaporu in jih skuša odpraviti.⁷⁹ Zavedati se je treba tudi dejstva, da posameznik v svojem primarnem okolju nikoli ne živi ločen od ostalega okolja in da pomeni vrnitev iz osame v prvotno okolje šok. Če pa sledimo socioterapevtski metodi, potem ne zadostuje sprememba vzdušja v zaporih, delovati je treba tudi s posameznikovim okoljem. Tudi tega je treba pripraviti na zapornikovo vrnitev.⁸⁰ »Ustrezno funkcioniranje v širših socialnih strukturah je navsezadnje tudi končni namen izvrševanja kazni zapora.«⁸¹ Izolacija pa to onemogoča.

Raziskave torej potrjujejo, da popolnoma retributivistične teorije kaznovanja ne morejo delovati v praksi, da niso mogoče, ker vsako kaznovanje, tudi samica, vpliva na posameznikovo osebnost in na njegovo prihodnje vedenje. Tako bi kazalo povečati pozitivne posledice prestajanja zapora in minimizirati negativne; zmanjšati izoliranost zapornika in povečati vpliv socioterapevtske metode (ki pa mora biti dobro zasnovana in izvedena).⁸² Na to napeljuje že čisto racionalna misel. Če država že zapravi toliko denarja za kazenski postopek in izvrševanje kazni zapora, potem je smiselno, da vsi ti postopki prinašajo družbi in obsojencu koristne posledice ali vsaj ne škodljivih. Glede na rezultate raziskav pa lahko vidimo, da pravičnostni način kaznovanja (in s tem izolacija, senzorna deprivacija ali »zgolj« ignoriranje obsojencev s strani osebe) ne služi temu, saj škodljivo vpliva na zapornika in kasneje na družbo. Zlasti se mi zdi pomembna ugotovitev, da izolacija posameznika povzroča netoleranco do zvokov in socialne interakcije, saj zapornik po odpustu ne živi izolirano življenje, ampak je vpet v socialne interakcije s svojim okolje. Tako je smiselno, da v času prestajanja zapora poskušamo odpraviti negativne posledice izolacije

⁷² <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=5589778> (30.01.2007).

⁷³ Petrovec (1998), str. 11-13.

⁷⁴ Prav tam, str. 142.

⁷⁵ Pomemben je pripevek Paula Watzlawicka k teoriji komunikacije. Watzlawick, ČLOVEŠKA KOMUNIKACIJA (1969) citirano po Petrovec (1998), str. 132.

⁷⁶ Petrovec (1998), str. 142.

⁷⁷ Prav tam, str. 144.

⁷⁸ Prav tam, str. 11-13.

⁷⁹ Mlinarič, str. 1.

⁸⁰ Petrovec (1999), str. 90.

⁸¹ Mlinarič, str. 8.

⁸² Prav tam, str. 8.

oziroma samo izolacijo in tako pozitivno vplivati na obsojenca, mu omogočiti normalnejši prehod na življenje na prostosti, sicer »utegnejo biti zaman vsi stroški in vsa prizadevanja, ki so bila vložena od trenutka, ko se je zaradi kaznivega dejanja zganil ves aparat kazenskega pravosodja, pa do odpusta.«⁸³ Tudi če definiramo tretman zelo široko, je zapor specifično psihološko okolje, ki vpliva na obsojenega. Premišljujemo lahko o tem, kako zmanjšati škodljive vplive zopora, in o tem, kako bi lahko med prestajanjem kazni obsojenec kaj dobrega dobil. Čeprav zapor povzroči stresno situacijo, ni nujno, da bi bil škodljiv in destruktiven. Lahko ponudi prijetno, konstruktivno izkušnjo, tako, ki zdravi. S tem omogočamo tudi osebno rast, kar je sicer težko, ni pa nemogoče. /.../ Gre le za preučevanje vpliva vsakega zopora na posamičnega obsojenca z negativnimi in pozitivnimi posledicami, pri čemer krepimo pozitivne.⁸⁴

Proti senzorni deprivaciji govorita še dva razloga. Prvi je vrednostni. Glede na vrednostni sistem, kateremu pripadata Slovenija in Evropa, je namerno povzročanje bolečin (tudi psihičnih) posamezniku s strani države vrednostno nesprejemljivo. Na to kaže tudi mednarodni konsenz glede prepovedi mučenja in mučenju sorodnih ravnanj. V mednarodnih obvezujočih ali zgolj deklarativnih aktih je zbran vrednostni minimum, glede katerega je mogoče doseči konsenz kljub morebitnim kulturnim, verskim in drugim razlikam. In to je mednarodni skupnosti uspelo tudi s prepovedjo mučenja.

Zadnji in čisto formalni razlog zoper senzorno deprivacijo pa je nacionalna in mednarodnopravna prepoved mučenja. V okviru prakse ESČP je postalo jasno, da je senzorna deprivacija vrsta mučenju sorodnega ravnanja, ki je po EKČP prepovedano. Ker države članice Sveta Evrope ne zavezuje zgolj EKČP, ampak tudi sodna praksa ESČP, morajo države članice upoštevati imenovano sodno odločbo tudi pri razlagi mučenja in mučenju sorodnih ravnanj v nacionalnem pravu.

Kljub mnogim razlogom proti senzorni deprivaciji pa se ta način prestajanja kazni ali zasliševanja obdolžencev še vedno pojavlja v praksi. V to nas lahko prepriča že hiter pregled časopisov in internetnih strani.⁸⁵

⁸³ Bavcon, Šelih, str. 494.

⁸⁴ Toch, *Psychology of crime and criminal justice* (1979), str. 129-130., citirano po Petrovec (1998), str. 40.

⁸⁵ Odbor OZN proti mučenju je v svojem poročilu zapisal primer Peruskega zopora, kjer zapornikom ni bil dovoljen medsebojen pogovor ali pogovor s pazniki. Celice so bile neprepustne za zunanji zvok. Zapornikom je bilo dovoljeno na zrak, a le za eno uro na majhno dvorišče, ki je bilo ograjeno z visokim zidom. http://www.amnesty.org/resources/pdf/combating_torture/sections/section3-4.pdf (31.01.2007). Naslednji je primer tipičnega zapornika iz Guantanamo na Kubi. Fotografije kažejo, da imajo zaporniki prevezane oči, zavezane roke, nosijo kirurške maske, nausnike ter rokavice, da se jim onemogoči

Literatura

1. Bavcon, L.; Šelih, A. (2003). **Kazensko pravo splošni del**, Ljubljana, Uradni list RS.
2. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, **Ur. l. RS**, št. 33/1994.
3. **Evropska zaporska pravila**. Priporočilo Odbora ministrov Sveta Evrope (87) 3 državam članicam.
4. Kazenski zakonik Republike Slovenije UPB-1, **UL RS**, 95/2004.
5. Mlinarič, F. (1984). **Socioterapevtska orientacija – perspektiva bodočega razvoja slovenskih kazenskih poboljševalnih zavodov in prevzgojnega doma**. Ljubljana, Služba za izvrševanje kazenskih sankcij.
6. Pečjak, V. (1977). **Psihologija spoznavanja**. Ljubljana, Državna založba Slovenije.
7. Petrovec, D. (1999). **Ideja in realnost socioterapevtske usmeritve**. Ljubljana, Institut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
8. Petrovec, D. (1998). **Kazen brez zločina; prispevek k ideologijam kaznovanja**. Ljubljana, Studia Humanitatis.
9. **Pravila združenih narodov za varstvo mladoletnikov, ki jim je odvzeta prostost**; Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov št. 45/113 z dne 14. decembra 1990.
10. **Poročilo posebnega poročevalca, določenega s strani Komisije za človekove pravice v resoluciji 1985/33, o mučenju** (P. Kooijmans) z dne 19.2.1986.
11. **Standardna minimalna pravila o ravnanju z zaporniki**(1955).
12. **Temeljna načela za varstvo vseh oseb, ki so kakorkoli priprte ali zaprte**; Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov št. 43/173 z dne 9.12.1988.
13. Ustava Republike Slovenije, **UL RS**, 33I/1991-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.
14. **Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij UPB-1, UL RS**, 110/2006.
15. **Zakon o kazenskem postopku UPB-3, UL RS**, 8/2006.
16. Zubek, J. P. (1969). **Sensory deprivation**, New York, Appleton Century Crofts.

uporaba ključnih čutov. <http://www.refuseandresist.org/newwar/012002powcamp.html> (31.01.2007). Na drugi spletni strani spletni *The New York Times* piše o afganistanskih zapornikih v Bagramu, ki so morali stati 13 dni z rokami privezanimi na strop, nagi, glavo so imeli pokrito z vrečko, preprečevali so jim spanje. *The Washington Post* poroča, da so imeli zaporniki v tej mornariški bazi običajno prevezo čez oči, metali so jih v človeški zid v bolečih položajih, izpostavili so jih močnemu hrupu in jim preprečevali spanec, medtem ko so jim čez glavo potegnili vrečko ali temno pobarvana očala. <http://www.monbiot.com/archives/2006/12/12/1035/> (31.01.2007). Najbolj avtentično pa je verjetno pismo nekega kalifornijskega zapornika o razmerah v zaporu. »Kdor je zaprt znotraj *Security Housing Units*, je podvržen senzorni deprivaciji. Celice imajo narisano okno, ali sploh nimajo okna. Nekatere celice nimajo niti zrcala, tako da ne moreš videti niti lastnega obraza. Vid, zvok, dotik, okus in vonj so močno omejeni. Hrana je brez okusa. Po določenem času ti življenjski pogoji uničijo duh človeka. Nekateri postanejo paranoični. Nekaterim uspe z vadbo, branjem in trdnim poskusom obdržati ravnotežje. Kljub najboljšim poskusom, nobeden ne preživi samice brez posledic.« <http://www.etext.org/Politics/MIM/agitation/prisons/campaigns/ca/RES.html> (31.01.2007).

Sensory deprivation in prisons and places of pre-trial detention

Sabina Zgaga, LL.B., Young Researcher, Faculty of Law,
Poljanski nasip 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

Sensory deprivation is regulated by national and international legal instruments, which in general do not explicitly define this phenomenon, although it can be subsumed under the prohibition of torture and torture-related conduct. The most important international legal instruments include the European Convention on Human Rights, with its provisions on the prohibition of torture and inhuman and degrading treatment, and the case law of the European Court of Human Rights, in which the case of *Ireland v. United Kingdom* of 1971 should be highlighted: in this case the court found that a combination of five different interrogation methods, including sensory deprivation, constituted inhuman and degrading treatment. In Slovenia, solitary confinement, as a form of sensory deprivation, is only used as punishment for violation of prison discipline, although in some countries it can be a form of serving a prison sentence. Nevertheless, the results of presented research studies can be connected to conditions in Slovene prisons. A total isolation, which follows the theory of strict and consistent justice, according to which the punishment must not have any intentional effect on a prisoner, has proven ineffective and harmful. Actually these theories strictly reject punishment in order to have an impact on a prisoner, although the mentioned research studies even confirm the theory of communication, according to which non-communication is not possible and isolation and sensory deprivation therefore exert an influence on the individual.

Key words: sensory deprivation, international legal instruments, torture, correctional institutions, convicts

UDC 343.811 + 343.255